

LJUDEVIT ZIMPERMANN

BIT DESETOG TRAVNJA Državno-pravno i kulturno ostvarenje Hrvatsva

Ljudevit Zimpermann

UDK:342.2(497.5)

Sudbina nas je postavila na vrhunac takvog sveljudskog doživljavanja, dosele poviest u prostoru i vremenu nije izniela. S toga stanovišta, sviestni sebe i svih svojih dužnosti, moramo nastojati punom spoznajom obuhvatiti kulturno-pravnu bit i povjestno značenje zbivanja na dan 10. travnja 1941.

U prvom redu je to naša dužnost zato, jer "živimo" kao funkcija svoje društvene okoline", kako to veli jedan od najelitnijih mozgova sadašnjice Ortega y Gasset.

U drugom redu je to naša dužnost zato, jer nam se na taj način vidovnjački otvara pogled u budućnost, koje temelji počivaju upravo u našem pokoljenju.

Naravno da onaj, koji nije kadar politički misliti aristotelskom dinamikom, jer je navikao na statiku uvježbane igre političkog strančarenja, taj neće moći ni u kojem odnosu shvatiti bit događaja na dan 10. travnja 1941.

No, ako se hoćemo spoznajno saživjeti sa poviestnim zbivanjem toga dana, onda moramo imati na umu, da je politika veliki pokret ideja i vjerovanja, da se njena metoda stvaranja ne sastoji u lagodnom ubiranju zlatnih plodova s mrtva srebrnog drveća, već u borbenom ubiranju krvavih plodova sa živa zelena drveća, kako to izpravno utvrđuje Ular u svojoj monografiji o politici.

Nameće se međutim pitanje: da li je umjestno u etičkom razmatranju o kulturno-pravnoj biti i povjestnom značenju najvećeg zbivanja naše povjestnice naglašavati politički element?

Potrebno je opravdano to naglašavanje, a ono je i sasvim razumljivo, jer je samo političkim putem došlo do poviestnog zbivanja na dan 10. travnja 1941.

Taj dan je poviestni posljedak razvoja hrvatske državotvorne političke misli u njenom neprekinutom sliedu kroz stoljeća od kobnoga dana godine 1097 u Petrovoj Gori.

Ta naša politička državotvorna misao bila je kroz svih osam i pol stoljeća bipolarnom, tj. izbijala je s jedne strane u vazda budnoj sviesti hrvatskoga naroda u odnosu vlastitog vrhovničkoga prava u njegovim etnografijskim i geopolitičkim granicama; a s druge strane je izbijala u vazda živoj vjeri u uskrsnuće toga temeljnoga prava svoga etničkoga i političkoga bića.

O izbijanju te sviesti i te vjere među Hrvatima kroz sve vjekove dalo bi se bez svake abstraktne špekulacije mnogo toga reći. Jednostavnim nabranjem pače bi se i moralo mnogo toga reći. Međutim dostatno je, ako u ovim svečanim časovima slave našega naroda i naše države dozovemo u svijest ove časove iz veličanstvene trilogije hrvatske državotvorne političke misli, kako se odigrala od XVIII. stoljeća pa do 10. travnja 1941. "Osamnaesto stoljeće donosi sa sobom razdvajanje dviju kultura. Staro izumire, a novo se sprema. Napose se kao kulturno-politička novota javlja buđenje narodnostne misli. Stalo se naime narodnost shvatiti kao jednu ograničku bitnost, kao izljev homogene duše puka, kojoj je narodni jezik jedino sredstvo izražavanja vlastite, individualne jedinstvenosti, a koje sredstvo ujedno najčvršće povezuje i prema unutar i prema vani.

U to veliko doba poviestne prekretnice, crpeći spoznaju i snagu iz vazda budne sviesti i vazda žive vjere hrvatskoga naroda, pribija naš polihistor Vitezović na vratnice europske kulturne i političke savjesti svehrvatsku tezu: *Croatia rediviva*.

Ta teza je izravni izražaj oba navedena pola vazda žive hrvatske državotvorne političke misli.

Političko vjerovanje, kako ga je oblikovao Senjanin Pavao Vitezović, postalo je političkim evanjeljem među Hrvatima.

Tu vrhovnu i ujedno temeljnu zasadu političkog mišljenja svakog Hrvata promicali su i proširili pri kraju XVIII. i u početku XIX. stoljeća profesori Zagrebačke akademije na čelu s profesorom političkih znanosti dr. Ljudevitom Jelačićem, koji je radi svoga hrvatskog zelotizma 1824. otpušten, te profesorom obće poviesti Romualdom Josipom Kvaternikom.

Tako evo postaje u početku XIX. stoljeća posredstvom škole mladih hrvatskih juratua Vitezovićeve teza političkom srčikom one divne romantične epohe, kojoj su u znatnoj mjeri nosiocima mladi hrvatski pravnici.

Koliki je dojam učinila Vitezovićeve misao oživljene, obnovljene i preporođene Hrvatske vidi se najbolje iz rieči, da iz nje "videti je veliku važnost

Pavla Vitezovića, najpre u hištoriji, skupa lakaj njegovu veliku i zažganu ljubav prema domovini horvatskoj. Ovde se on osebujno trsi pokazati velikoću države horvatske spelavajući najpre stare meje Horvatske..." kako se izražava Ljudevit Gaj.

Vitezović je zaista bio tom hrvatskom preporoditelju vođa i učitelj na polju njegova političkoga mišljenja i upravo pod svietlom zviezdrom toga hrvatskog sveznadara oblikuje Gaj u pjesmi, dakle u najdinamičnijem izražajnom obliku romantike, vjekovno političko vjerovanje Hrvata, i godine 1832., dakle pred jedno stoljeće, zaori nad hrvatskim pukom i njegovom rodnom grudom:

"Još Horvatska ni propala
Dok mi živimo,
Visoko se bude stala,
Kad ju zbudimo!"

To naše vjekovno narodno vjerovanje pjevali su naši djedovi, od njih preuzeše naši oci, a konačno preuzesmo i mi sami. Pjevali smo ga čisto čustvenim ugođajem bojazni zbog prošlosti i nade u budućnost, dok nije konačno na dan 10. travnja 1941. oživotvoren kontrapunkt stvarnosti tome pjesmom izražavanom našem stoljetnom vjerovanju.

To je evo prvi dio veličanstvene trilogije hrvatske državotvorne političke misli u XVIII. stoljeću i u prvoj polovici XIX. stoljeća.

Međutim u polovici XIX. stoljeća, veliki dr. Ante Starčević, titanskom snagom jednog Anteja, svodi svu kroz vjekove živu vjeru Hrvata u vrhovnu tezu našega političkog mišljenja, koja je ujedno i praosnov prirodnog i poviešću posvećenog prava našega naroda: Hrvatska Hrvatom!

I onda se opet nalazi buntovni Eugen Kvaternik, koji hoće odmah dinamikom jedne orkanske djelatnosti ostvariti tu tezu svoga učitelja, ali se plod još nije mogao ubrati radi vanjsko-političkih razloga.

Međutim, kod Rakovice ne umire hrvatska državotvorna politička misao, kao što nije umrla ni pred vjekove u Petrovoj gori.

Na tvrdoj slami u Trebarjevu rađa se pod vazda žarkim zrakama vjekovne hrvatske državotvorne političke misli njen novi apostol i mučenik - Stjepan Radić. Obdaren vanrednim i bistrim shvatanjem, on odmah spoznaje u čemu leži tragičnost sloma rakovičkog podhvata; spoznaje čimbenike, radi kojih nije bilo još moguće u djelo sprovesti vjekovnu hrvatsku državotvornu političku misao.

Stoga on upotrebljuje nove načine političke borbe u cilju ostvarenja hrvatske državotvorne političke misli. Ta metoda je svestrana organizacija hrvatskog puka.

Sl. 1. *Gorica*, stari dio grada Senja. Snimak iz godine 1930.

Životna je bila potreba, da nam narod bude spreman za veliki dan uskrsnuća svoga vrhovničkoga prava, kojega je i Radić predviđao, kao što je predviđao i to, da i za ugnjetača prava hrvatskog naroda vriedi ona prastara: *Stat sua cuique dica!*

I to velebno organiziranje hrvatskoga puka izraz je vazda budne sviesti hrvatskoga naroda u odnosu svoga vlastitog vrhovničkoga prava.

To je drugi dio veličanstvene trilogije hrvatske državotvorne političke misli u drugoj polovici XIX. i u početku XX. stoljeća.

Međutim nastaje razdoblje, kad po davno skovanoj osnovi dolazi sa strane zlatne i crvene internacionale do pokušaja razbijanja atoma čudoređa u

Sl. 2. Pogled s Trbušnjaka na grad Senj. Snimak iz godine 1933.

pojednostima i u njihovim narodnim i društvenim zajednicama. Tako se stadoše u svijetu oblikovati vrlo oštro izražene fronte dvaju gledanja na život i svijet, koje onda dođoše u ovaj gigantski sukob.

Ovo je ujedno vrijeme i prostor, u kojima se odvija treći dio trilogije hrvatske državotvorne političke misli.

U okviru naime toga poviestnoga zbivanja u nas i u svijetu proizlazi narodni prvoborac - Ante Pavelić.

Obdaren smislom za bitnost životnih stvarnosti izdiže se nad svagdašnjicu života i jasnim poviestnim gledanjem sažima ujedno sve dotadanje elemente hrvatske državotvorne političke misli, dodaje im svoju taktiku i svoju borbenu organizaciju, pa pred svijetom europske svjetske političke savjesti dokazuje:

da je hrvatsko pitanje bilo kroz stoljeća živo i da je ono vazda živo;

da je hrvatsko pitanje u biti svojoj poviestno pravo jednoga naroda, koji je od uvijek bio od velikog značenja po europske probitke;

da je pravedno rješenje hrvatskog pitanja bezuvjetan zahtjev poviestne istine u probitku političkog i gospodarskog ravnotežja u Novoj Europi.

Konačno na hekatombama hrvatskih žrtava privodi u život poviestno djelo.

Uskrsnuće vrhovničkog prava hrvatskog naroda

Kad sada nakon godinu dana čovjek misli o tome danu, i kad nastoji punom spoznajom obuhvatiti njegovu kulturno pravnu bit i njegovu poviestno značenje, tada se mora sjetiti dubokih rieči filozofskog i političkog mislioca Cousina, kojima je on ocrtao svoj osobni odnos spram velikoj francuzkoj revoluciji. Veli on: njene pjesme orile su se oko moje kolievke; njene zastave lepršale su nad mojom kolievkom; ja sam se u njoj rodio; ja je razumijem i ljubim.

Tako je isto i svakom Hrvatu pri duši u njegovu duhovnom odnosu spram poviestnom zbivanju dana 10. travnja 1941.

Da se pako može naći jednakovriedni i psihologijski utemeljeni izražaj toga duhovnoga osobnoga odnosa, bilo je bezuvjetno potrebno iznieti ovaj sažeti osvrt na poviestni tok ostvarivanja hrvatske državotvorne političke misli, jer ne samo da je taj tok postojec, na kome kao razumljivi zaključak počiva zbivanje dana 10. travnja 1941., nego upravo u dinamici toga poviestnog toka počiva i jedina mogućnost pune spoznaje kulturno-pravne biti i poviestnog značenja na dan 10. travnja 1941.

Onaj, koji taj poviestni tok u svim njegovim pojavama nije duboko u sebi duhovno doživio i nije ga misaono proživio, neposredno se povezujuć o hrvatski puk bez svake integracije naddruštvovnih i međunarodnih elemenata, taj u zbivanju dana 10. travnja 1941. može razabrati tek prolaznu poviestnu pojavu. Takav čovjek je duhovni nomad, koji luta među nama vođen jedino lozinkom: *Ubi bene, ibi patria*.

Takvom čovjeku je posvema nedohvatljivom etika poviestnog zbivanja dana 10. travnja 1941.

Ta, na taj dan je pobiedilo stoljetno pravo hrvatskoga naroda i zasjalo je kao sjajno svjetlo u tmini.

Ovakvom se evo ukazuje kulturno-pravna bit, ovakvim se ukazuje poviestno značenje zbivanja na dan 10. travnja 1941., pa ako se pritom utvrđuje, da je na taj dan pobiedilo iskonsko pravo hrvatskoga naroda, onda je to ne samo posvema izpravna diagnoza, nego su u njoj sadržane i sve sastojine izpravnog predviđanja za budućnost, kojoj je temelj naše pokoljenje.*

* *Spremnost*, br. 8, Zagreb, 19. 4. 1942, 1-5.